REPERE ÎN ISTORIA ȘI EVOLUȚIA STRĂZII „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN CRAIOVA: PALATUL DE JUSTIȚIE*

MIRCEA GEORGESCU**

LANDMARKS IN THE HISTORY AND DEVELOPMENT OF “ALEXANDRU IOAN CUZA” STREET IN CRAIOVA: THE PALACE OF JUSTICE

Abstract. The construction of the Palace of Justice in Craiova is part of the architectural renewal process that encompassed the Romanian urban space in the last decades of the 19th century, a series of public buildings, necessary for institutional modernization, being built throughout the country during this time frame. Although the history of this edifice, symbolical for the architecture of the city, is apparently known, after studying the documents related to the construction of the palace, as well as the newspaper articles in the press of that time, a series of events are revealed, that outline a more complex picture of its evolutionary stages. Moreover, although initially considered one of Ion Socolescu’s works, the building turns out to be, in reality, the work of another architect, less known today, which leads to the need to rewrite some pages in the history of Romanian architecture.

This article tries to trace the main stages in the evolution of the design and construction of the Palace of Justice in Craiova, starting with the first architectural designs, which were not materialised by execution, to the last transformations brought to the building, in the 70s of the 20th century, revealing, at the same time, a world of architects and builders divided by rivalries and political favours, especially for the period of Romania’s urban development boom. Finally, we emphasize the importance of the appearance of such an edifice in the city’s landscape, which resulted in the rethinking of the street structure in this area, by the mayors of that time. We also mention the change in the functionality of the building brought about by the communist power installed in Romania after 1947, as part of a process of erasing the local memory and creating, at the same time, a new symbolism for the old heritage of Craiova.

Keywords: Urban history of Oltenia, the Palace of Justice from Craiova, architects, Filip Muntureanu, Ion Socolescu, Horia Creangă.

Demolarea metocului Episcopiei Râmnicului din Craiova[1], în prima parte a anului 1891, și ridicarea, pe același amplasament, a unui palat pentru folosința

* Calde mulțumiri Andreei Bratu pentru verificarea rezumatului în engleză, precum și lui Nicolae Mihai și Dan Dumitru Iacob pentru lectura atentă și îndreptările cuvenite textului prezent.

** Mircea Georgescu, independent reserecher, Craiova, Romania, e-mail: mirceageorgescu.craiova@yahoo.com.

[1] Evoluția acestui ansamblu mănăstiresc și importanța sa în topografia urbană a zonei au fost tratate în articolul „Un reper în istoria și evoluția străzii «Alexandru Ioan Cuza» din Craiova: Metocul

autorităților judecătorești, în anii ce vor urma, marchează trecerea între două etape distincte din evoluția străzii Alexandru Ioan Cuza. În primul rând, are loc o schimbare de imagine în peisajul străzii, arhitectura eclectică a noului edificiu, în forma sa academică de școală franceză, caracterizată printr-un echilibru al raporturilor ce trebuia să inspire „dreapta cumpănire și absența oricărei tensiuni”[2], luând locul arhitecturii brâncovenești a bisericii fostului metoc. În al doilea rând, schimbarea se produce la nivel de semnificație. Simbol al puterii pământești, Palatul Justiției succede ansamblului mănăstiresc al Episcopiei, „palat” al puterii cerești, fapt ce reflectă o prefacere produsă în mentalul societății românești.

Importanța unui Palat al Justiției în viața orașului se va vedea și în planurile de sistematizare realizate de către autorități în perioada următoare: străpungeri de străzi pentru facilitatea accesului către sediul puterii judecătorești ori desființarea unei piețe de pește, din apropiere, a cărei imagine nu putea fi alăturată, în viziunea edililor, cu cea a sobrului palat. Să ne întoarcem, însă, la perioada de început a istoriei construcției palatului, a cărui paternitate, atribuită de către istorici, fără echivoc, arhitectului Ion Socolescu, stă sub suspiciunile unei erori de interpretare.

LOCUL „VERON” ȘI PRIMELE PROIECTE ALE PALATULUI DE JUSTIȚIE

Cele dintâi dezbateri legate de construcția unui Palat al Justiției la Craiova au avut loc într-o ședință a Consiliului General al Prefecturii Dolj, din 20 noiembrie 1868, consilierii solicitând, cu acest prilej, și o contribuție din partea Statului cu suma de 10 000 de galbeni[3]. Următorul pas avea să fie făcut abia în 19 noiembrie 1873, dată la care Consiliul Județean prevedea în bugetul anului următor suma de 60 000 de lei pentru cumpărarea caselor și a terenului doctorului Petru Beron. Casele, ocupate, de altfel, de Divanul Judecătoresc în 1847[4], erau situate pe o stradă aflată în imediata apropriere a zonei comerciale a orașului, alături de clădirea Școlii Centrale, cel mai important edificiu public al Craiovei din acea vreme. După cumpărarea caselor în 1875 – numite de către craioveni „casele Veron”–, Consiliul Județean va iniția un concurs cu premii adresat arhitecților din țară pentru construcția unui palat în care urmau să fie instalate toate autoritățile judecătorești și care trebuia să cuprindă, la

Episcopiei Râmnicului”, *HU* 30 (2022): 279–292. Articolul de față continuă istoria acestui loc, numit de către craioveni, până pe la 1890, „al Episcopiei”, prin urmărirea istoriei unui alt reper al străzii, Palatul de Justiție, ridicat după demolarea metocului Episcopiei.

[2] Vezi analiza lui Ioan Augustin despre arhitectura Palatelor de Justiție făcută în prefața *Dreptate, adevăr, justiție. Și arhitectura lor* la volumul *Palate de justiție din România* (București: Igloopatrimoniu, 2017), 6–10.

[3] Informațiile sunt date de Nicolae Economu, prefectul județului Dolj, în discursul ținut la punerea pietrei fundamentale a Palatului Justiției, din 7 aprilie 1891, și publicat în Ghenadie al Râmnicului, *Biserica din Craiova cu hramul Sîntului Ierarh Nicolae și Sfântul Ioan Botezătorul numită a Găneștilor și apoi supranumită metohul Episcopiei. Istoria de la întemeierea ei și fasele prin care a trecut* (București: Tipografia „Cărțile bisericești”, 1891), 25.

[4] Ilie I. Vulpe, *Divanul Craiovei* (Craiova: Editura Scrisul Românesc, 2002), 85–86.

etaj, Curtea de Apel, două secțiuni ale Curții de Jurați, Parchetul Curții și Corpul Portăreilor, iar la parter trei secțiuni ale Tribunalului Civil și Corecțional, două secțiuni ale Instrucției, Parchetul Tribunalului, Portăreii Tribunalului, Curtea cu Jurați, Ocolul I, Ocolul II, Arhiva, precum și o cameră pentru arestați[5]. Termenul limită pentru depunerea planului și a devizului, sigilate într-un plic ce trebuia să poarte o deviză aleasă de autor, era 10 aprilie 1876. Un alt aspect important era suma pe care trebuiau să o ia în calcul concurenții la întocmirea planurilor, sumă care ajungea la 600 000–700 000 de lei. Câștigătorul concursului urma să primească 2 500 de lei, iar cel clasat pe locul al doilea, 1 500 de lei[6].

După primirea proiectelor, Consiliul Tehnic al Lucrărilor Publice va elimina șase din cele opt lucrări participante la concurs[7], socotite a fi „mai puținu satisfăcătoare”[8], și va aproba doar două, primul având ca motto „Justiția”, iar al doilea, „Lucrează și speră”. Chiar și acestea erau „lipsite însă de amănuntele de execuțiune”[9], Consiliul considerându-le „ca anteproiecte”[10], urmând ca autorii să le completeze conform observațiilor înregistrate în Jurnalul ședinței din 24 aprilie 1876.

Proiectul „Justiția”, considerat a corespunde cel mai bine cerințelor, îi aparținea arhitectului Paul Petricu. Edificiul, elaborat „în stilul renascerii italiene”[11], dar cu mansarde de inspirație franceză, era ornamentat cu cariatide din piatră și cu o serie de coloane cu capiteluri ionice la portalul principal și la cele două rezalite de la etaj, alte coloane încadrând scara principală și vestibulul acesteia. Tot palatul avea 110 încăperi, dispuse pe două niveluri și acoperea o suprafață de aproape 3 530 m^2. Proiectul necesita exproprierea unui colț din terenul Isvoranu și rectificarea limitării dintre locul Veron și cel al Liceului din Craiova care, din 1885, va purta numele de „Carol I”. Dacă împărțirea pe camere și iluminarea clădirii erau considerate mai reușite decât cele din proiectul „Lucrează și speră”, autorul omitea, însă, să treacă în deviz costul sistemului de încălzire. În plus, Paul Petricu nu ținuse cont nici de denivelarea terenului, considerând locul ca fiind perfect orizontal, ori eventualele lucrări de terasare ar fi presupus niște costuri care, de asemenea, nu erau prinse în deviz. După câștigarea concursului, arhitectul Petricu va întreține o corespondență intensă cu Consiliul Județean prin care va solicita primirea premiului ce

---

[5] Serviciul Județean Dolj al Arhivelor Naționale (se va cita în continuare SJDAN), *Prefectura județului Dolj*, Serviciul Administrativ 1830–1870, dos. 175/1870, f. 17–18.

[6] *Ibid.*, f. 17. Vezi și în *Monitorul Oficial*, 16 (28) decembrie 1875, 6701.

[7] *Ibid.* Unul dintre cele șase proiecte neaprobate era intitulat „*Roma*”, acesta păstrându-se (fără planuri) la SJDAN, *Prefectura județului Dolj*, dos. 175/1870, f. 28–30. De asemenea, cunoaștem și unul dintre cei șase autori respinși, la aceleași arhive păstrându-se o referire la cererea de participare la concurs a inginerului-arhitect Șt. S. Knezswsky, din Râmnicu Sărat (*ibid.*, f. 25). Este posibil ca acesta să fie autorul proiectului „*Roma*”.

[8] *Ibid.*, f. 36.

[9] *Ibid*.

[10] *Ibid.*

[11] *Ibid.*, 218. Descrierea îi aparține Inginerului Șef al județului Dolj din acea vreme, Carol Litarczek.

i se cuvenea, Consiliul considerând, în schimb, că nu va face plata banilor decât după întregirea proiectului. În 26 septembrie 1876, Paul Petricu îi scria președintelui Comitetului Permanent al județului Dolj că trimisese proiectul completat, refăcând și devizul, care era acum mai mic. Pentru diminuarea costurilor, acesta prevedea înlocuirea scărilor din marmură și piatră cu unele lucrate din stejar masiv și reducerea proporțiilor balconului din marmură, precum și a coloanelor de piatră. Ulterior, Paul Petricu va reveni și cu solicitarea de a primi un certificat prin care să se ateste că proiectul său, „Justiția", câștigase concursul ținut la 10 aprilie 1876, dovadă care urma să-i servească ca „actu distinctiv, deorece resultatul concursului nu s-au publicat în nici o foie oficială"[12].

Autorul proiectului „Lucrează și speră", clasat pe locul al doilea, era profesorul de Mecanică Rațională de la Universitatea din Iași, Miltiade Tzony, licențiat în științe matematice la Sorbonne. Profesorul ieșean se mai prezenta și ca „inginer de poduri și șosele de la școala din Paris", inginer al controlului Căilor Ferate Române și arhitect civil al orașului Iași. În concepția lui Miltiade Tzony, palatul avea o arhitectură eclectică și era format din două corpuri în care erau distribuite 130 de încăperi. Suprafață totală acoperită era de aproape 4 000 m^2, din care 3 098 m^2 reveneau corpului principal, cu două niveluri, și 902 m^2 erau alocați corpului din spate, cu un singur nivel. Trei curți de serviciu, de câte 500 m^2 fiecare – „două în față și una în fund" –, trebuiau să lumineze coridoarele. Acoperișul era prevăzut într-o singură apă, „mascat de un fronton" a cărui înălțime de 2,5 metri avea rolul de „a spori înălțimea edificiului". În ceea ce privește partea decorativă a palatului, realizată din teracotă, aceasta consta în friza primului nivel (cu o lungime de 300 m), ornamentele frontonului, statuile corpului principal (erau luate în calcul 7 statui, la restul clădirii punându-se doar „dacă se va găsi de cuviință"), rozete, console la ferestrele fațadelor principale și cheile ferestrelor rotunde. Autorul atrăgea atenția că suma de 700 000 de lei impusă era insuficientă pentru o lucrare de asemenea proporții, proiectul său depășind cu 298 000 de lei această limită, în ciuda faptului că redusese la minimum cheltuielile[13].

Demersurile pentru construcția Palatului de Justiție au stagnat o vreme, Consiliul Județean dispunând de suma necesară dării în antrepriză a lucrărilor abia în 1881. Licitația avea să fie stabilită pentru data de 2 februarie 1882[14], planurile și devizul palatului putând fi văzute și în străinătate, la legațiile României din Londra, Paris, Bruxelles, Viena și Budapesta, precum și la redacțiile principalelor jurnale din respectivele orașe[15]. Consiliul alesese proiectul lui Miltiade Tzony pentru realizarea Palatului de Justiție din Craiova, ale cărui costuri de construcție erau estimate la suma de 998 992,33 de lei. Deși atât Societatea Română de Construcții și Lucrări Publice, cât și consulul Belgiei în Craiova, Gustav Poumay, își anunțaseră intenția

[12] *Ibid*., f. 93.
[13] *Ibid*., f. 38.
[14] *Ibid*., f. 164.
[15] *Monitorul Oficial*, 3 (15) ianuarie 1882, 7531.

de a oferi garanția cerută pentru licitație, Consiliul județean s-a văzut nevoit să o suspende deoarece Ministrul de Interne, Gheorghe Chițu, a refuzat să o aprobe fără un cadru legal necesar construcției acestui palat.

Legea pentru autorizarea județului Dolj de a construi un Palat de Justiție, „pe locul numit Veron sau altul, proprietate a județului"[16], va fi votată de către Corpurile Legiuitoare[17] în luna mai a anului 1882 și o nouă licitație avea să fie stabilită pentru data de 24 octombrie, la care, însă, nu se va prezenta niciun ofertant. O altă licitație, stabilită pentru 10 ianuarie 1883, avea să fie anulată din aceeași cauză. Motivul neprezentării, invocat de mai mulți dintre cei care doriseră să participe la concurs, erau prețurile din deviz care, fiind calculate cu aproape șapte ani în urmă, rămăseseră prea mici. Ca urmare a acestei situații, Consiliul a suspendat licitația pentru construirea Palatului de Justiție din Craiova, încercând să găsească o soluționare a problemei.

Într-o expunere făcută la 24 martie 1883 în fața consilierilor, inginerul județului, Carol Litarczek, compara cele două proiecte selectate în 1876, arătând motivele pentru care, personal, prefera proiectul arhitectului Paul Petricu. Dacă planul palatului realizat de către Miltiade Tzony era mai puțin practic – „privatele se află alipite imediat de zidu salonelor acestor Tribunale"[18] – și, în plus, se baza pe o încălzire cu sobe, „nețiind nici un contu de aparatele moderne de încălzire mai curată și iconomică precum sunt cele cu aburi sau cu apă caldă"[19], Paul Petricu prezenta o împărțire a încăperilor mult mai rațională și o încălzire a edificiului prin calorifere. În continuare, Litarczek prezenta o serie de aspecte care nu fuseseră luate în calcul de niciunul dintre autorii celor două proiecte (dărâmarea imobilelor existente pe locul Veron, posibilitatea unei fundații solide, decorarea încăperilor, precum și mobilarea acestora) și care ar fi dus la creșterea sumei totale a devizelor. Inginerul județului atingea și problema terenului pe care ar fi urmat să se construiască palatul și care nu mai părea potrivit pentru un asemenea edificiu. Această declarație a lui Litarczek reactualiza, de fapt, un sentiment mai vechi apărut în rândul craiovenilor, consilierii propunând, încă din 2 martie 1882, alegerea unui teren mai central, situat pe una dintre străzile principale.

În urma prezentării făcute de către Carol Litarczek, consilierii vor vota, în 13 aprilie, adoptarea planului lui Paul Petricu pentru construcția Palatului de Justiție, urmând ca devizul să fie recalculat. În 28 aprilie, inginerul județului informa Comitetul Permanent că, după actualizarea prețurilor, suma devizului inițial, de 692 187,81 de lei, trebuia crescută la 770 000 de lei, iar după luarea în calcul și a lucrărilor pentru pregătirea locului, a fundației, a decorațiunilor interioare și a

[16] *România Liberă*, 29 mai 1882, 2.

[17] SJDAN, *Prefectura județului Dolj*, dos. 175/1870, f. 215. Vezi și Ioan Constantinescu, *Indicator general al tuturor legilor și regulamentelor decretate și publicate în Monitorul Oficial de la anul 1860 până la 31 martie 1897* (Bucureşti: Imprimeria Statului, 1897), 77–78.

[18] SJDAN, *Prefectura județului Dolj*, dos. 175/1870, f. 281.

[19] *Ibid.*

mobilierului, suma totală avea să ajungă la 1 110 000 de lei. Litarczek sublinia că, și dacă s-ar fi menținut planul inginerului Tzony, ar fi fost necesare aceste cheltuieli, ceea ce ar fi dus, în acest caz, la un total de 1 500 000 de lei.

În cele din urmă, Consiliul Județean va renunța cu totul la ideea construirii Palatului de Justiție după vreunul dintre cele două proiecte selectate în 1876 și va căuta un alt loc în oraș care să corespundă mai bine importanței unui astfel de edificiu.

LOCUL „EPISCOPIEI” ȘI NOUL PROIECT PENTRU PALATUL DE JUSTIȚIE

În anul 1883, Consiliul Județean îl delega pe Gogu Vorvoreanu să meargă la București și să ajungă la o înțelegere cu guvernul pentru cedarea către județ a terenului pe care se afla fostul metoc al Episcopiei Râmnicului și în care erau instalate, după secularizarea averilor mănăstirești din 1863, Curtea Judecătorească, Tribunalul și Pușcăria. Locul era, în opinia consilierilor, cel mai potrivit pentru construcția Palatului de Justiție, toate celelalte locuri propuse – Pescăria, casele Guran (foste Zătreanu), Casinul Măcescu și un teren situat între străzile Lipscani și Kogălniceanu – nefiind considerate adecvate. Demersurile lui Gogu Vorvoreanu au dat rezultatele așteptate, Adunarea Deputaților și Senatul votând, în 1884, legea prin care se ceda județului Dolj, „de veci și fără despăgubire”[20], terenurile și clădirile aflate pe „locurile episcopiei”[21], necesare ridicării unui palat pentru toate autoritățile judecătorești. La scurt timp după validarea legii, Consiliul a lansat un nou concurs pentru realizarea Palatului de Justiție, participanții având la dispoziție, pentru întocmirea planurilor și a devizelor, trei luni de la data publicării anunțului (21 octombrie)[22]. Premiul pentru proiectul câștigător era, de această dată, de 4 000 de lei. Una dintre cerințele impuse concurenților era ca devizul să nu depășească 998 992,33 de lei – aceeași sumă estimată ca în devizul proiectului scos la concurs în 1882 –, o alta fiind ca palatul să conțină camere pentru următoarele instituții: Judecătoriile de Ocol, Tribunalele, Judecătoriile de Instrucție, Curțile de Apel, Camera de punere sub acuzare, Parchetele Curților și Tribunalul, Corpul Portăreilor și Tribunalelor, precum și Curtea cu Juranți, care trebuia să aibă o sală mare, cu galerie și „intrare deosebită”[23]. În plus, mai trebuiau a fi prevăzute Sălile pașilor pierduți, Camerele Avocaților, Debitul de Timbre, Bufetul, Sala de Bibliotecă, Arhivele și magaziile, dar și unele camere de rezervă.

[20] Constantinescu, *Indicator general*, 84.

[21] *Ibid.*

[22] SJDAN, *Prefectura județului Dolj*, Serviciul Administrativ 1871–1895, dos. 149/1884, f. 16. Comisia însărcinată de către Consiliul General cu studierea lucrării era formată din A. Pessiacov, președintele Consiliului, I. Pazu, vicepreședinte, și G. Vorvoreanu. Vezi: George Mil. Demetrescu, *Istoria Baroului Dolj dela 1864–1928* (Craiova: Tiparul Prietenii Științei, 1928), 10.

[23] SJDAN, *Prefectura județului Dolj,* dos. 149/1884, f. 17.

Gheorghe Cozmovici[24], Alexandru Swiergoschi, Ion Socolescu[25], Constantin Ștefănescu-Savigny, Ion Antonescu, Constantin Băicoianu, Ferdinand Lang și un arhitect ce dorea să rămână anonim, semnat „Dreptate" – acesta din urmă își exprima îndoiala în ceea ce privește utilitatea ținerii concursului și se pronunța pentru acordarea lucrării prin contract –, își vor anunța intenția, într-o primă fază, de a participa la concurs, ulterior solicitând detalii despre acest proiect și alți arhitecți sau ingineri, precum Dimitrie Maimarolu, Gheorghe Mandrea, Constantin Sgroff sau Albert Galleron[26]. O scrisoare ce se va dovedi a rămâne o pagină importantă în istoria Palatului de Justiție din Craiova este cea a arhitectului Filip Muntureanu, din 18 noiembrie 1884, prin care acesta își oferea serviciile sale pentru realizarea planurilor acestui edificiu în cazul în care Consiliul ar fi renunțat la ideea de a mai organiza concursul. Exprimându-și convingerea că „lucrările particulare asigurate prin contracte sunt mai pozitive"[27] – observăm că opiniile erau identice cu ale celui ce se numea „Dreptate", în scrisoarea de intenție pentru concurs, ceea ce ridică întrebarea dacă nu sunt una și aceeași persoană –, Muntureanu continua scrisoarea făcând o pledoarie *pro domo*, înaintând și un raport obținut de la guvern relativ la proiectul Palatului de Justiție din București „adjudecat de 3 membrii ai institutului din Francia", dar și un răspuns al Societății Politehnice la „nisce intrigi" aduse de un arhitect „necunoscut încă în țară"[28], legate de proiectul palatului din capitală. „Intrigile" la care făcea aluzie Filip Muntureanu bănuim că îi aparțineau lui Ion Socolescu, participant la concursul din Craiova și care, prin articole în presă și o serie de conferințe, ducea o campanie perseverentă împotriva proiectului întocmit de Muntureanu pentru Palatul Justiției din București.

Ideea realizării unui edificiu pentru Justiție în București se născuse cam în aceeași vreme cu a celui din Craiova, iar istoria conceperii celor două clădiri se desfășurase în paralel și oarecum asemănător. Un prim concurs, inițiat în urma unei ședințe a Consiliului de miniștri din 30 iulie 1869[29], fusese câștigat de către arhitectul Alexandru Orăscu[30], demersurile pentru construcția palatului stagnând apoi, mai multă vreme. La reluarea discuțiilor, cerințele pentru Palatul Justiției crescând, proiectul lui Orăscu a fost abandonat și se credea că un nou concurs avea să fie inițiat. Ministrul Justiției din acea vreme însă, Dimitrie Gianni (ministru în perioada iulie 1880 – aprilie 1881), avea să-i ofere un contract lui Filip Muntureanu, pentru suma de 15 000 de lei, prin care acesta se angaja să facă proiectul Palatului de

[24] În 24 ianuarie 1885, Gh. Cozmovici scria Consiliului cum nu va putea termina planurile la termenul prevăzut din cauza „unei lungi suferințe" (*ibid.*, f. 36).

[25] Ion Socolescu trimitea o cerere către Consiliu, în 8 februarie 1885, pentru a i se aproba dreptul de a susține proiectul în fața comisiei și de a explica unele detalii neprinse în studiu, din cauza timpului scurt avut la dispoziție (*ibid.*, f. 39).

[26] Scrisoarea primită de la celebrul arhitect francez Albert Galleron datează din 28 noiembrie, cu puțin înainte de termenul limită al concursului, 4 decembrie 1884 (*ibid.*, f. 28).

[27] *Ibid.*, f. 27.

[28] *Ibid.*

[29] Conform articolului lui Ion Socolescu, *Palatul Justiției*, publicat în *Epoca*, 18 decembrie 1885, 2.

[30] *Ibid.* Premiul pentru concurs era de 4 000 de lei,

Justiție. În plus, arhitectul beneficia din partea guvernului de o călătorie în Europa pentru a studia principalele palate dedicate Justiției, la fața locului. Această decizie reprezenta o recompensare, dacă este să dăm crezare autorului unui articol din epocă, care se semna cu pseudonimul „Flinta”[31], pentru „multe și importante servicii”[32] pe care arhitectul i le adusese ministrului de atunci al Justiției. Planurile și devizele întocmite de Muntureanu, aduse „după un an și mai bine”[33], se vor dovedi a fi un eșec: terenul ocupat se întindea pe o suprafață cu 3–4 000 m^2 mai mare decât locul prevăzut, iar costul era cu mult mai mare decât cel stabilit în contract[34]. Dacă aceste două motive erau principalele reproșuri pe care i le aducea Eugen Stănescu, ministrul Justiției din 1885[35], Ion Socolescu înșira o listă mai mare de considerente pe baza cărora comisia însărcinată de minister respinsese proiectul, printre care și acelea că planurile prezentau 16 curți interioare, „adevărate puțuri de infecție”[36], avea peste 200 de încăperi fără destinație peste secțiile prevăzute, încăperile aveau șapte metri înălțime, ferestrele și ușile „aveau dimensiunile porților de trăsuri”[37], iar încălzitul și ventilatul erau imposibile. După renunțarea la proiectul realizat de Filip Muntureanu, Ministerul Justiției, fără a ține seama de dorința arhitecților români de a se organiza un concurs, îl va contracta pe arhitectul francez Albert Ballu, pentru suma de 60 000 de lei[38].

Revenind la concursul organizat la Craiova, din proiectele prezentate, „Oltenia”, „Dreptatea”, „Themis” și „Elevația”, majoritatea membrilor comisiei (Petre Chițu, Grigore Grămăticescu, Nae Stănescu, Vasile Gârlești eanu și August Pessiacov) se exprimaseră, la 16 martie 1885, în favoarea planurilor având ca deviză „Dreptatea”, Emanuel Niciu se exprimase pentru „Oltenia”, iar colonelul Peiu, Grigore Columbeanu și Mihail Măldărescu respinseseră toate planurile, „pentru lipsă de lumină și de aer”. La 19 mai, proiectele vor fi examinate de către membrii Consiliului Tehnic al Ministerului Lucrărilor Publice, împreună cu arhitectul Mincu, aceștia eliminând încă de la început proiectul „Elevația”, considerat a fi întocmit „în condițiuni cu totul inadmisibile”. În ceea ce privește celelalte proiecte, Consiliul a ajuns la o serie de constatări, pe care le sintetizăm mai jos[39].

---

[31] „Palatul de Justiție și Muntureanu”, *România Liberă*, 8 septembrie 1883, 2.

[32] *Ibid.* Menționăm că, în 1882, Muntureanu a lucrat la refacerea caselor lui Dimitrie Gianni (vezi nota 99).

[33] *Epoca*, 18 decembrie 1885, 2.

[34] 12–14 milioane de lei, în loc de 3–4 milioane cât erau prevăzuți în contract, potrivit lui Socolescu (*Epoca*, 18 decembrie 1885, 2) sau, după cum spunea ministrul Justiției, Eugen Stănescu, în 1883, „ne expunea la necunoscut. Poate că costa 8, 10 sau chiar 14 000” (*Monitorul Oficial*, 24 decembrie 1885, 337).

[35] *Monitorul Oficial*, 24 decembrie 1885, 337.

[36] *Epoca*, 18 decembrie 1885, 2.

[37] *Ibid.*

[38] În spatele deciziei s-ar fi aflat influența pe care ar fi avut-o arhitectul Emile André Lecomte du Noüy asupra ministrului, conform lui Socolescu (*Epoca*, 18 decembrie 1885, 2).

[39] SJDAN, *Prefectura județului Dolj*, dos. 149/1884, f. 54–55.

Proiectul „Oltenia", care se prezenta mai mult ca „o simplă schiță", din punctul de vedere al distribuției serviciilor și al arhitecturii părea cel mai potrivit. Consiliul era de părere, însă, că proiectul trebuia mult simplificat, eliminându-se galeriile dinspre strada Gării, care erau inutile și împiedicau pătrunderea luminii în acea parte a palatului, „dispoziția" scărilor trebuia revăzută, numărul colțurilor „eșite" era necesar a fi micșorat, iar acoperișul prezenta o lipsă de armonie între plan și fațadă. Refăcut, proiectul ar fi putut să fie, după părerea celor din Consiliu, cel mai bun dintre cele prezentate, dacă n-ar fi avut dezavantajul că ocupa cea mai mare suprafață (6 000 m^2) și că se apropia de 2 000 000 de lei costuri (suma fiind estimată de către Consiliu, fiindcă proiectul nu era însoțit de niciun deviz).

Proiectul „Themis" avea o distribuție proastă a unora dintre servicii și, în principal, a Curții de Jurați, aflată în comunicare directă cu restul palatului, precum și a cancelariilor Judecătoriilor de Instrucție, dispuse pe două etaje. Din punct de vedere arhitectonic, Consiliul considera că fațadele trebuiau modificate pentru a se obține „proporțiuni mai nemerite". Suprafața ocupată de edificiu era cea mai mică dintre toate proiectele (4 000 m^2), costul fiind estimat în acest caz la 1 400 000 de lei.

Proiectul „Dreptatea" prezenta, de asemenea, o dispunere proastă a unora dintre încăperi, dar și a unor scări de comunicație și avea o evaluare a prețurilor sumară. Întinderea clădirii era de aproape 5 000 m^2, ceea ce ar fi dus la un preț estimativ de 1 750 000 de lei.

În concluzie, Consiliul Tehnic socotea că toate proiectele prezentate nu erau elaborate îndeajuns pentru a fi considerate definitive, fiind lipsite și de caiete de sarcini, măsurători și estimații detaliate. Din punct de vedere al prețurilor, clasamentul ar fi fost: 1. „Themis", 2. „Dreptatea", 3. „Oltenia", iar din punct de vedere al compartimentării și al arhitecturii, ordinea era: 1. „Oltenia", 2. „Themis", 3. „Dreptatea".

Aflând că proiectul său a fost considerat cel mai bun de către Comitetul Tehnic al Lucrărilor Publice, „în ceea ce privește împărțeala și partea estetică"[40], Ion Socolescu scria Consiliului Județean Dolj că ar fi putut să prezinte un proiect definitiv, cu desene la scară mai mare, cu detalii „mai minuțioase" și care să fie în limitele sumei de 1 000 000 de lei. În cazul în care Consiliul accepta, atunci Ion Socolescu ar fi renunțat la premiul de 4 000 de lei, urmând a i se da numai 5% din valoarea lucrărilor de executat. După cum vedem, arhitectul Socolescu era autorul proiectului „Oltenia", fapt, de altfel, confirmat și de publicarea planurilor, în anul 1890, în câteva numere ale revistei pe care acesta o fondase, *Analele Arhitecturei*.

La 18 mai 1885, inginerul județului, Carol Litarczek, constatând că toate proiectele participante nu sunt, de fapt, decât „ante-proiecte" care necesitau și reduceri și modificări importante, va propune Consiliului Județean ca acestea să fie înapoiate autorilor, iar Oficiul Tehnic să elaboreze o schiță de distribuire a încăperilor pe baza cărora să se realizeze planurile și devizele în mod corespunzător. Un desenator ar fi trebuit să se alăture Oficiului Tehnic, sarcina acestuia fiind aceea de a contura arhitectura edificiului. Termenul limită înaintat de către Litarcek pentru realizarea

[40] *Ibid.*, f. 51.

acestor planuri era de 31 decembrie. Consiliul Județean, prin votul său din 10 iunie 1885, a preferat, însă, să contracteze direct pe Filip Muntureanu pentru întocmirea proiectului definitiv al palatului, arhitectul expunând, cu această ocazie, în sala Consiliului, cinci planuri întocmite pentru alte județe[41]. Ion Socolescu va încerca să schimbe decizia Consiliului, propunându-i trimiterea unui alt proiect, complet și fără nicio pretenție de bani înainte. Dacă, după judecarea proiectului său, comparativ cu al arhitectului Muntureanu, Consiliul l-ar fi găsit mai bun, atunci acesta solicita primirea sumei de 4 000 de lei, decisă inițial pentru câștigarea concursului. În egală măsură, Ion Socolescu mai dorea stabilirea unei date limită irevocabile și anularea proiectul lui Muntureanu în cazul în care acesta nu l-ar fi predat la timp. Comitetul permanent al județului a ignorat propunerea arhitectului Socolescu și l-a informat pe ministrul Lucrărilor Publice despre decizia sa de a ajunge la un acord cu Filip Muntureanu. Potrivit unui articol semnat „*Un Craiovian*", apărut la câțiva ani distanță[42], în spatele acestei înțelegeri se afla influența unui „avocat renumit din Craiova"[43] care proteja pe un arhitect ce nu participase la concurs, Consiliul cedând la presiunile făcute de respectivul avocat și de prefectul județului.

Decizia Consiliului județului Dolj ridica unele semne de întrebare ministrului Lucrărilor Publice, Radu Mihai, acesta dorind să știe cu ce autorizație se făcuse anularea concursului. Informat de către colegul său de cabinet despre modul cum procedase Consiliul Județean, ministrul de Interne, Lupu Kostaki, declara, la rândul său, că va refuza să-și dea avizul pentru planurile întocmite de Muntureanu, considerând contractul încheiat cu acesta, nul și neavenit. Ministrul reproșa Consiliului procedura „necorectă și nelegală"[44] prin care dăduse această autorizație, considerând că Filip Muntureanu nu este arhitectul potrivit pentru a i se încredința o astfel de lucrare, dovadă fiind restaurarea bisericii de la Curtea de Argeș[45] și planurile întocmite pentru Palatul de Justiție din București. În replică, Consiliul județului va susține că avusese autorizația ministrului de resort pentru a se ocupa „cu cestiunea palatului de justiție"[46], din data de 7 iunie 1885, iar la concursurile organizate pentru realizarea planurilor Palatului de Justiție, începând cu anul 1875, pe lângă faptul că județul cheltuise sume mari de bani, nu se obținuse rezultatul dorit. Ca urmare, Consiliul încheiase un contract cu arhitectul Muntureanu care, prin lucrările pe care le prezentase, dovedise că este o „persoană încercată în atari lucrări"[47]. Totodată, se

[41] *Vocea Corvurluiului*, 15 iunie 1885, 2.
[42] *Lupta*, 1 februarie 1891, 1.
[43] *Ibid.*
[44] SJDAN, *Prefectura județului Dolj*, dos. 149/1884, f. 80.
[45] În 1870, Muntureanu fusese numit ca arhitect diriginte al lucrărilor de restaurare de la Biserica mănăstirii Curții de Argeș, însă după patru ani i se va imputa mersul prea încet al lucrărilor, precum și cheltuielile prea mari făcute, fiind înlocuit, pe motivul lipsei de capacitate de a realiza această sarcină, cu Lecomte du Noüy. Vezi, *Federațiunea*, 3 mai 1874, 427–428; Al. Tzigara Samurcaș, *Memorii, I (1872–1910)* (București: Editura „Grai și suflet – Cultura națională", 1991), 283; Titu Maiorescu, *Discursuri Parlamentare, Volumul I (1866–1876)* (București: Socec, 1897), 258–264.
[46] SJDAN, *Prefectura județului Dolj*, dos. 149/1884, f. 78.
[47] *Ibid.*

menționa că acest contract se referea doar la facerea planurilor și a devizului, fără a se lua în discuție și realizarea lucrării. În cele din urmă, ministrul de Interne va reveni asupra deciziei inițiale (la 26 august), aprobând contractul încheiat și trimițând proiectul pentru construirea palatului Consiliului Tehnic al Ministerului de Lucrări Publice.

În spatele deblocării aprobării proiectului trebuie să fi fost și străduința celor care îl susțineau pe Filip Muntureanu, așa cum reiese din două scrisori ale arhitectului către prefectul județului Dolj, Gogu Vorvoreanu. Astfel, la 20 august 1885, Muntureanu îl ruga pe prefect să nu-l lase singur în lupta pe care trebuia să o ducă cu „vrăjmașii" săi[48] și să-l anunțe când va veni în București să vorbească cu ministrul de Interne, Ioan Brătianu, pentru a se reveni asupra celor „făcute de D. Sturza"[49]. Potrivit lui Muntureanu, Sturza refuzase să accepte contractul în urma intrigilor unui „individ"[50] care propusese să facă planul Palatului de Justiție fără plată – în persoana respectivului arhitect îl recunoaștem pe Ion Socolescu – și care publicase niște articole defăimătoare la adresa sa, în ziarul „Națiunea". Odată cu scrisoarea, Muntureanu trimitea lui Vorvoreanu și articolul respectiv, „ca să aveți o idee ce po(a)te să născocească acestă ființă de om"[51]. Într-o altă scrisoare către prefect, din 27 septembrie 1885[52], Filip Muntureanu se arăta îngrijorat de împotrivirea pe care proiectul său o întâmpina la Minister și considera că poziția sa este „deja compromisă nu atât moralemente cât și materialemente deorece mă văd fără altă lucrare spre a-mi garanta viitorul"[53]. Totodată, Muntureanu îi comunica și propunerea pe care acesta o făcuse primarului Craiovei, Alexandru Nicolaide, de a fi numit arhitect al orașului.

Chiar dacă proiectul lui Muntureanu primise aprobarea ministrului de la Interne, acesta nu trecuse, totuși, de cel mai important obstacol, și anume examinarea de către Consiliul Lucrărilor Publice. Inițial, Consiliul a refuzat să primească schițele, apoi, după ce arhitectul Muntureanu a predat la minister 21 de planșe și un deviz, examinarea acestora a fost amânată mult timp[54], ședința în care Consiliul Lucrărilor Publice, împreună cu arhitectul Mincu, anunța rezultatul analizei proiectului Palatul de Justiție din Craiova, ținându-se abia la 1 decembrie 1885. Majoritatea observațiilor

[48] SJDAN, *Fond familial Vorvoreanu*, 330/20 aug. 1889, f. 2. Documentul este inventariat greșit ca fiind din 1889, în realitate acesta datând din 1885, în scrisoare fiind pomeniți Radu Mihai, ministrul Lucrărilor Publice și (Ion) Brătianu, ministru de Interne, care au deținut aceste portofolii în anul 1885.

[49] *Ibid*.

[50] *Ibid.*

[51] *Ibid.*

[52] SJDAN, *Fond familial Vorvoreanu*, 329/ 27 sept. 1885.

[53] SJDAN, *Fond familial Vorvoreanu*, act. 330/1889, f. 1.

[54] SJDAN, *Prefectura județului Dolj*, dos. 149/1884, f. 98. În 12 octombrie 1885, Filip Muntureanu scria Consiliului Județean că Ministerul Lucrărilor Publice susține că nu examinează schițe de planuri. Arhitectul se arăta contrariat de această afirmație și arăta Consiliului 11 schițe de planuri întocmite de el pentru un edificiu din Turnu Măgurele și aprobate în 1883 și în 1884 de același minister, deși proiectul respectiv era mult mai puțin detaliat decât cel al Palatului de Justiție din Craiova (*ibid.*, f. 102).

făcute cu acest prilej erau legate de compartimentarea edificiului: Judecătoriile de Instrucție și cele de Ocol nu erau așezate conform programului, Camerele pentru martori erau rău poziționate, iar Parchetul Tribunalelor lipsea. Consiliul recomanda ca la Curtea de Jurați să se evite comunicarea sălii de ședințe cu camera de chibzuire printr-o scară și galerie neluminată. De asemenea, scara ce făcea legătura între etajul 1 și etajul 2, partea dinspre grădină, trebuia modificată și transformată în scară de onoare, rămânând a se reduce proporțiile scării de la intrare. În ceea ce privește aspectul exterior, se recomanda arhitectului să mai studieze fațada și să elimine „efectul displăcut”[55] produs de antresolul pavilioanelor, acesta trebuind eliminat din fațada principală. De neînțeles pentru Consiliu era și estimarea, făcută doar pentru un sfert din clădire. În final, se afirma că planșele prezentate de Filip Muntureanu erau doar „nisce schițe, dupe care se va elabora projectul definitoriu”[56]. La două zile după ședința Consiliului Tehnic, Muntureanu reclama Consiliului Județean că raportul Consiliului fusese întocmit doar pentru a-l discredita, fiind „departe de a voi să dea cursul drept și adevărat afacerei nostre”[57]. Astfel, Parchetul Tribunalului exista în realitate în planuri, iar scara ce făcea legătura Curții de Jurați cu camerele de chibzuire era luminată de o fereastră mare.

Planurile definitive și devizul estimativ al Palatului de Justiție vor fi înmânate Ministerului Lucrărilor Publice după mai bine de un an, perioadă în care Consiliul Județean îi va trimite lui Filip Muntureanu mai multe somații de predare a proiectului, în caz contrar arhitectul fiind amenințat cu anularea contractului, returnarea sumelor achitate și plata unor daune. Consiliul încheiase contractul cu Muntureanu la 11 iunie 1885, pentru suma de 6 000 de lei, acesta angajându-se că va preda proiectul după șase luni. La 14 februarie 1886, termenul fusese prelungit cu încă patru luni, dar Filip Muntureanu nu va reuși să predea proiectul nici după această perioadă de timp. Motivele invocate de arhitect erau legate de întârzierea examinării proiectului de către Consiliul Tehnic al Ministerului Lucrărilor Publice și de faptul că rezultatul sondajului pe care îl ceruse, în 16 puncte de pe terenul Episcopiei, i se trimisese abia după șase-șapte luni (întârzierea trimiterii rezultatelor către arhitect se datora, potrivit inginerului județului, lipsei unei sonde pentru o astfel de lucrare[58]). La 27 august, planurile palatului erau gata, fiind trimise Consiliului județean, dar Muntureanu întârzia cu devizul, care va fi înmânat de-abia la 28 decembrie, însoțit de copii de ale planurilor cotate și numerotate, un plan de terasament și 74 de desene detaliate. Se specifica că Sala Pașilor Pierduți și galeriile erau prevăzute cu grinzi de fier și cu bolți între ele și aveau pardoseala din mozaic de marmură. Scara de onoare și cea secundară erau gândite din piatră, acoperișul din ardezie, temeliile din beton, cu 60 cm mai late decât zidurile, iar fațadele trebuiau tencuite cu var hidraulic.

[55] SJDAN, *Prefectura județului Dolj*, dos. 149/1884, f. 117.
[56] *Ibid.*
[57] *Ibid.*, f. 109.
[58] *Ibid.*, f. 97. Inginerul județului, Albotescu, va considera că sarcina sondării terenului ar fi trebuit să îi aparțină lui Muntureanu.

Filip Muntureanu mai sublinia faptul că devizul estimativ[59] ajungea la suma de 1 059 868 lei, deși Consiliul general votase pentru o limită de 1 200 000 de lei[60].

La 23 februarie 1887, Consiliul Lucrărilor Publice, împreună cu arhitectul Alexandru Săvulescu, dădea aviz favorabil proiectului, considerând că distribuirea încăperilor „în general este satisfăcătoare"[61], după cum satisfăcătoare erau și fațadele. Singurele observații erau legate de Sala Pașilor Pierduți a cărei lungime prea mare ar fi trebuit să se dividă „prin câte două coloane puse în dreptul zidurilor exterioare ale celor două curți"[62], de faptul că cele două curți nu prezentau simetrie în distribuirea ieșirilor, fiind totodată și prea simple în raport cu stilul clădirii, precum și de lipsa unui decroș a părții centrale care ar fi pus în evidență diferența de înălțimi. În egală măsură, Consiliul era de părere că basoreliefurile, grifonii și leii de la intrarea principală se puteau executa din piatră, în loc de ciment, fără a ridica cu mult suma totală a devizului.

Planul și devizul Palatului de Justiție fiind aprobate, se va trece la ținerea licitației pentru darea în antrepriză a construcției, suspendată însă după mai multe amânări din cauza neprezentării niciunui concurent, acest dezinteres fiind legat de faptul că județul nu dispunea de fondurile necesare pentru a se acoperi devizul. În această situație, Consiliul Județean se va adresa lui Filip Muntureanu, la 11 ianuarie 1889, întrebându-l despre posibilitatea reducerii sumei totale prin realizarea unor economii, arhitectul întocmind cu această ocazie o listă de limitări ale cheltuielilor ce ar fi diminuat suma totală cu 200 383 de lei[63]. În ceea de privește „lucrările de artă", erau prevăzute economii la realizarea ornamentelor și figurinelor, realizate din ciment: basorelieful format dintr-un grup de trei statui de pe fața frontonului, grifonii de la marginea acestuia, motivele de pe frontoanele laterale, statuia ce ține tablele legilor de deasupra antablamentului ușii de la rezalitul dinspre grădină și tot pe această parte a clădirii, aflată pe latura estică, capitelurile ionice ale stâlpilor, precum și cele de la pilaștrii „ce fac față cu columnele"[64]. Se renunța la unele lucrări, precum ornamentele de la friza fațadei dinspre grădină, la mai multe cartușe aplicate între ferestrele antresolului, la diverse decorațiuni prevăzute în interiorul palatului și la un rezalit care conținea coloane din fontă la parter, o scară din piatră de Albești, cu trepte „lucrate fin pe toate părțile"[65], la etajul I și care n-ar fi fost necesară întrucât mai existau alte șapte scări care conduceau de la parterul

[59] *Ibid.*, f. 160. Devizul fusese întocmit, de fapt, de L. Branduer, arhitect desenator la Ministerul de Război, direcția Geniu, după cum reiese dintr-o scrisoare a acestuia, adresată Consiliului județean, din 13 ianuarie 1887, prin care se interesa dacă Filip Muntureanu, care îl angajase să facă acest deviz, primise plata pentru această sarcină (SJDAN, *Prefectura județului Dolj*, dos. 149/1884, f. 154).

[60] Limitele între care trebuia să se încadreze devizul, impuse de către Comitetul Permanent al județului, au fost, mai exact, de 1 000 000 – 1 200 000 de lei (SJDAN, *Prefectura Județului Dolj*, Serviciul Administrativ, dos. 76/1886).

[61] SJAN, Fond *Prefectura*, dos. 149/1884, f. 159.

[62] *Ibid.*

[63] SJAN, Fond *Prefectura*, dos. 149/1884, f. 197.

[64] *Ibid.*

[65] *Ibid*, f. 198.

clădirii până la etajul al II-lea. În locul acesteia, Muntureanu propunea un alt rezalit pe unde s-ar fi prevăzut și intrarea la vestibul Curții de Jurați. De asemenea, lucarnele rotunde din acoperiș se înlocuiau cu altele mai simple și în număr mai mic. Spre sfârșitul anului, cele două Camere al Parlamentului au votat un proiect de lege prin care s-a acordat Ministerului Justiției un credit extraordinar de 300 000 de lei pentru a contribui la construcția Palatului de Justiție din Craiova[66]. Cu acest ajutor din partea guvernului, la care se adăuga fondul județului, în valoare de 319 143,87 lei și dreptul de a face un împrumut până la completarea sumei de 998 892,77 de lei, cât ajunsese totalul devizului în urma reducerilor ornamentale, Consiliul a organizat o licitație, la 20 septembrie 1890, pentru construcția palatului.

În urma licitației, Consiliul General al Județului a atribuit lucrarea Societății de Construcții din București, cea mai importantă antrepriză din România la acea vreme, care oferise un preț cu 0,26 la sută mai mic decât valoarea devizului[67]. Numirea arhitectului Joseph Schifelers ca diriginte al lucrării de către Societatea de Construcții, în luna octombrie a anului 1890, a tulburat din nou apele la Craiova, și așa nu prea limpezi, pe tema construirii Palatului de Justiție. Motivul era asocierea numelui lui Schifelers cu „hoțiile de la Eforie”[68], după cum erau numite, în presa vremii, neregulile descoperite în 1888 cu ocazia construcției Spitalului Colțea, administrat de către Eforia Spitalelor Civile. O comisie fusese numită atunci să stabilească sumele de bani furate de către Schifelers, arhitectul lucrării, prin realizarea de devize neconforme cu realitatea. În urma sondajelor făcute pentru constatarea adâncimii fundației spitalului de către dirigintele cercetărilor tehnice (nimeni altul decât Ion Socolescu) se găsise o diferență între adâncimea reală și cea trecută în deviz, frauda făcându-se „atât în calitatea cât și în cantitatea lucrului executat”[69], fundațiile fiind „făcute cu moloz și la adâncimi pe jumătate de cât cele plătite”[70]. Arestat, Joseph Schifelers avea să fie eliberat la ordinul ministrului interimar la Justiție, Vasile Boerescu, fiind apoi „plimbat”[71] prin oraș de către prințul Dimitrie Ghica, fapt care îi făcea pe jurnaliștii de la *Lupta* să scrie într-un editorial: „E de temut ca influențele superioare să nu meargă până a face să se meargă lucrurile mușama”[72].

Printre condițiile contractului încheiat între Consiliul județului și Societatea Română de Construcții și Lucrări Publice se găsea și cea referitoare la numirea unui arhitect care să supravegheze lucrările de construcție și care avea să fie ales de către județ. De această sarcină se vor arăta interesați mai mulți ingineri și arhitecți, precum Filip Xenopol[73], Albert Galleron, P. Theodoru, Nicolae Dinșoreanu,

[66] Constantinescu, *Indicator general*, 257.
[67] *Lupta*, 4–5 februarie 1891, 2.
[68] *Lupta*, 22 iulie 1888, 1.
[69] *Lupta*, 28 septembrie 1889, 1.
[70] *Lupta*, 15–16 septembrie 1889, 1.
[71] *Ibid.*
[72] *Ibid.*
[73] Acesta își va retrage ulterior oferta, la 18 octombrie 1890 (SJDAN, *Prefectura Județului Dolj*, dos. 149/1884, f. 246).

Friedrich Springer, August Neuber, dar și Filip Muntureanu care motiva că pentru începerea construcției era necesară refacerea întregului proiectului și detalierea acestuia la o scară mai mare. Totodată, Muntureanu considera că dirijarea lucrărilor era natural a se realiza de către arhitectul care alcătuise și planurile, iar dacă Consiliul accepta să-i ofere direcția lucrărilor în cursul lunii curente – scrisoarea datează din luna octombrie a anului 1889[74] – atunci acesta n-ar mai fi pretins vreo plată pentru refacerea planurilor. Alegerea arhitectului potrivit pentru această sarcină a creat o dispută chiar în interiorul Consiliului, consilierii votând în majoritate împotriva lui Albert Galleron, susținut de Birou și solicitant al unei plăți de 28 000 de lei, ei optând, în schimb, pentru Carol Litarczek, inginer arhitect al orașului, ale cărui pretenții erau de numai 12 000 de lei[75]. În cele din urmă, la supravegherea lucrărilor construcției Palatului de Justiție din Craiova a fost ales Galleron, arhitect care „prezenta mai multe garanții de aptitudine"[76], spre nemulțumirea unui grup de arhitecți care anunța că va protesta „contra acestui obiceiu de a se lăsa arhitecții români la o parte și a se prefera streinii"[77]. Un rol în alegerea arhitectului care urma să supravegheze lucrările îl avusese și o adresă a directorului Societății Române de Construcții, Nicolae Cucu Starostescu, prin care acesta își exprima rezerva față de alegerea inginerului-șef al județului, Carol Litarcek, propunând o listă din care făceau parte: Constantin Băicoianu, Carol Benesch, John Berthet, Louis Blanc, Grigore Cerkez, Ștefan Ciocârlan, Nicolae Gabrielescu, Paul Gottereau, Albert Galleron, André Lecomte du Noüy, Dimitrie Maimarolu, George Mandrea, Filip Muntureanu, Paul Petricu, Rossettos, Alexandru Săvulescu și Filip Xenopol.

Atacurile împotriva unor străini, așa cum erau „d-nul Litarcec (polon) inginer la comună; […] Galeron (franțez ce românește nu știe încă); […] d-nu Montoreanu (Goldenberg)"[78], denotă o anumită atitudine xenofobă a societății românești, dar și o dorință de afirmare a tinerilor arhitecți români ce simțeau, uneori, o concurență neloială din partea arhitecților proveniți din afara țării. În special, Filip Muntureanu era supus unor critici intense, unul dintre cei mai aprigi contestatari ai săi fiind Ion Socolescu. Acesta protesta „înaintea opiniei publice"[79] împotriva favorurilor acordate „unui strein nespecial"[80], cum îl numea pe arhitectul Muntureanu și considera că acesta este incapabil să proiecteze și să dirijeze o lucrare de importanța Palatului de Justiție din București. De altfel, detractorii lui Muntureanu îi contestau acestuia paternitatea planurilor realizate pentru această lucrare, considerând că nu este opera sa, „ci a desinatorilor din Paris plătiți de ministeru de justiție, iar d-lui e comisionarul

[74] *Ibid*, f. 208.

[75] *Adevărul*, 12 februarie 1891, 2.

[76] *Ibid.*

[77] *Adevărul*, 7 februarie 1891, 2. Contractul va fi încheiat la 9 februarie 1891 (SJDAN, *Prefectura Județului Dolj*, dos. 220/1895, f. 8–9).

[78] *Lupta*, 1 februarie 1891, 1. Potrivit mai multor relatări ale vremii, Muntureanu, care ar fi avut origini evreiești, își schimbase numele din Goldenberg.

[79] *România Liberă*, 14 ianuarie 1884, 3.

[80] *Ibid.*

afaceri”[81]. Mai mult, chiar și calitatea de arhitect nu îi era recunoscută, fiind acuzat că nu avea „nici o școală, numai cu câte-va luni de desinator în atelierul d-lui Questel, arhitect din Paris”[82] și că își atribuia „în mod neonest titlul de arhitect, pe care nici nu’l posede, nici nu’l merită, dar deservindu-i a înșela pe cei ce nu’l cunosc, băgând pe proprietari în enorme cheltuieli la cari nu se așteptau și pe cari grație ignorant(e)i sale nu știe să le prevadă”[83].

În ciuda defăimării care i se făcea, Muntureanu rămânea un arhitect recunoscut în epocă ori cel puțin cu influență, dovadă că, în 1888, Consiliul Comunal din București îl alegea arhitect al Primăriei, cu 9 voturi față de 6 voturi cât primise Ion Socolescu[84]. Ironia face, însă, ca posteritatea să uite că Filip Muntureanu este autorul planurilor Palatului de Justiție din Craiova și să-i atribuie chiar rivalului său paternitatea acestei lucrări. Confuzia a plecat, după părerea noastră, de la faptul că Socolescu a publicat, în 1890[85], în revista *Analele Arhitecturei*, al cărui director și fondator era, planurile Palatului de Justiție din Craiova, sub titlul *Proiectul „Oltenia”*. Prima lucrare în care s-a considerat că aceste planuri au stat la baza realizării Palatului Justiției din Craiova, integrând edificiul în opera arhitectului Socolescu, a fost revista *Arhitectura*, din 1924[86], într-un articol dedicat memoriei arhitectului respectiv, decedat cu puțin timp înainte. Această afirmație se va regăsi, ulterior, în toate tratatele de istorie a arhitecturii din România[87]. Corespondența ținută pentru

[81] *România Liberă*, 3 martie 1884, 3.

[82] *România Liberă*, 8 septembrie 1883, 2. Originea și studiile lui Muntureanu rămân incerte. În timp ce Gh. Oprescu considera că acesta lucrase doi ani în atelierul Antoine Nicolas Bailly, arhitect-șef al guvernului francez și al Parisului și că acest arhitect împreună cu Jules Michelet îl recomandaseră lui Alexandru Ioan Cuza, în 1862, pentru o bursă în Franța – Gh. Oprescu, *Grafica românească în secolul al XIX-lea*, Vol. II (București: Fundația Regele Mihai I, 1945), 37, Andrei-Silvan Ionescu afirmă că Muntureanu, care ar fi avut origini franceze, făcuse Politehnica din Viena, Școala de Arhitectură, Matematici și Ornamente din Paris și Școala de Belle-Arte din același oraș: Adrian Silvan-Ionescu, *Penel și sabie* (București: Editura Biblioteca Bucureștilor, 2002), 173. Cert este că în 1882, la 11 decembrie, Adunarea Deputaților vota pentru acordarea calității de cetățean român arhitectului Filip Muntureanu din București (*Telegraphul*, 14 decembrie 1882, 3). Incert rămâne și anul nașterii (1839, după Silvan Ionescu, 1841, după Oprescu, sau 1843, după alte informații provenite de pe situl www.familysearch.org). Muntureanu s-a căsătorit la 20 noiembrie 1882, la Budapesta, cu Julia Hrabovszky, și ar fi murit la 25 martie 1894, la București, potrivit aceluiași site.

[83] *România Liberă*, 8 septembrie 1883, 2.

[84] *Epoca*, 7 septembrie 1888, 3.

[85] *Analele Arhitecturei* din 1890, numerele 4, 7, 8.

[86] *Arhitectura* 3 (1924): 146. La momentul apariției lucrării, Filip Muntureanu murise de 30 ani.

[87] Ion Socolescu este dat ca arhitect al Palatului de Justiție din Craiova în orice lucrare dedicată istoriei arhitecturii românești – Grigore Ionescu, *Istoria Arhitecturii Românești* (București: Cartea Românească, 1937), 427; Toma T. Socolescu, *Fresca arhitecților care au lucrat în România în epoca modernă, 1800–1925* (București: Editura Caligraf Design, 2004), 82, lucrare finalizată în 1955, dar apărută mult mai târziu, sau Gheorghe Curinschi Verona, *Istoria Arhitecturii în România* (București: Editura Tehnică, 1981), 289, însă și în studiile de istorie locală: Paul Rezeanu, *Artele Plastice în Oltenia. 1821–1944* (Craiova: Editura Scrisul Românesc, 1980), 57; Florea Firan și Alexandru Firescu, *Ghid de oraș* (Craiova: Editura Sport-Turism, 1982), 65; Luchian C. Deaconu, *Craiova 1898–1916. Saltul la urbanismul modern* (Craiova: Editura Sitech, 2001), 195; Cezar Avram, Dinică Ciobotea, Vladimir Osiac, Ion Pătroiu și Paul Rezeanu, *Monumentele Craiovei* (Craiova:

realizarea Palatului de Justiție din Craiova, relatările din presa contemporană și discursurile ținute la punerea pietrei de temelie a construcției nu lasă loc de îndoială, însă, că arhitectul acestui edificiu a fost Filip Muntureanu, pe nedrept uitat și, mai grav, înlocuit în istoria arhitecturii românești[88].

CONSTRUCȚIA PALATULUI ȘI EXTINDERILE ULTERIOARE

În 7 aprilie 1891, avea loc solemnitatea punerii pietrei fundamentale a Palatului de Justiție din Craiova, deschisă la ora 10 și jumătate cu un serviciu religios și continuată cu o serie de discursuri ținute de următoarele oficialități: Episcopul Râmnicului – Ghenadie, prefectul județului Dolj – Nicolae Economu, președintele Consiliului General – Sava Șomănescu, decanul Corpului avocaților – Petre Chițu, primarul orașului – Ulise Boldescu și procurorul general – Grigore Columbeanu[89]. Potrivit contractului încheiat între Consiliul Județean și Societatea de Construcții Publice, data la care trebuia predată lucrarea era 23 aprilie 1894[90].

Editura Helios, 2004), 51 sau Cezar Avram, Dinică Ciobotea, Paul-Emanoil Barbu și Vladimir Osiac, *Dicționarul istoric al localităților din județului Dolj. Craiova* (Craiova: Editura Alma, Craiova, 2005), 233. De remarcat că, spre deosebire de aceste lucrări, apărute la o anumită distanță de timp de momentul construcției Palatului de Justiție, în Dim. R. Rosetti, *Dicționarul Contimporanilor* (București: Editura Lito-Tipografiei „Populara", 1897), nu este menționat palatul din Craiova printre lucrările lui Ion Socolescu, deși lucrarea era mai importantă decât altele pomenite în dreptul său. Nici datarea construcției palatului nu a fost menționată corect, Gr. Ionescu, Toma T. Socolescu, Gh. Curinschi Verona și Florea Firan dând anul 1890 (anul în care a fost publicat proiectul lui Socolescu în *Analele Arhitecturii*), în timp ce Paul Rezeanu a precizat perioada 1890–1894, iar Luchian C. Deaconu, Cezar Avram și Dinică Ciobotea, 1894–1912 (vezi *op. cit.*).

[88] Opera lui Muntureanu a rămas destul de necunoscută. Din activitatea sa menționăm: în 1867 a participat la Expoziția universală de la Paris cu un proiect de casă pentru Prințul Carol I (*Notice sur la Roumanie* (Paris: Librairie A. Franck, 1868), 207); în 1870 a primit medalia de clasa a II-a la Expoziția arhitecților în viață pentru planurile reședinței lui C. Boierescu, alături de Al. Orăscu (premiat pentru proiectul Palatului de Justiție din București), proiectul lui Muntureanu fiind considerat ca fiind „o contribuție prestigioasă la noul stil arhitectonic al Capitalei" (Ionela Bucșa Șerban, „Bucureștiul lui Theodor Aman", *Revista de Istoria Artei* 3 (1996): 201). În același an, a fost numit arhitect diriginte al lucrărilor de restaurare de la biserica Mănăstirii Curtea de Argeș, sarcină pe care nu va reuși, însă, să o îndeplinească. În 1871, realizează planurile casei lui G. D. Economu, din București, iar în anii 1881–1882 face planurile pentru casele Wisner, Maria Nicolescu și le modifică pe cele ale lui Dimitrie Gianni, toate din București (Cezara Mucenic, *București. Un veac de arhitectură civilă. Secolul XIX* (București: Editura Silex, 1997), 60). În 1889, a fost însărcinat de către Primăria București să realizeze planurile pentru un teatru în Grădina Cișmigiu (*Universul*, 21 martie st. vechi / 2 aprilie st. nou 1889, 3). În același an, a întocmit planurile pentru Liceul Gheorghe Lazăr din București (Cezara Mucenic, *București. Un veac de arhitectură*, 60) și și-a adjudecat construcția liceului de la Roșiorii de Vede (*Lupta*, 7 iulie 1889, 3). În 1890, a încheiat un contract cu Prefectura Constanța pentru planul și devizul Palatului Administrativ, proiect aprobat de către Consiliul Tehnic al Lucrărilor Publice în luna februarie a anului 1892 (*Monitorul Oficial*, 16 ianuarie 1892, 6049; *Universul*, 4 februarie 1891, 3). Potrivit lui Emil Gârleanu, este posibil ca Muntureanu să fi întocmit și planurile vilei pe care Vasile Alecsandri dorea să și-o ridice (*Universul*, 6 decembrie 1901, 1).

[89] Ghenadie al Râmnicului, *Biserica din Craiova*, 23–37.

[90] Contractul va fi semnat în 24 octombrie (stil vechi) 1890 (SJDAN, *Prefectura Județului Dolj*, dos. 146/1895, f. 1–3).

O corespondență din Craiova făcută pentru ziarul *Adevărul* din 7 iulie 1891[91] prezenta mersul lucrărilor la Palatul Justiției într-o lumină nu tocmai favorabilă. Astfel, „faimosul Galleron", care nu văzuse lucrarea decât de două ori, plecase într-un voiaj științific în Europa, împreună cu Blaremberg[92] și Assaky[93], în timp ce la construcția edificiului se folosea cărămidă, „refuzată de la toate clădirile din Craiova" și „nisip în loc de var". Constructorii erau obligați să folosească la zidărie orice „sfărâmătură", fapt ce se datora, în opinia corespondentului, antreprenorilor de cărămidă care, respectând dispozițiile date de arhitectul Schifelers, „cel cu spitalul Colțea", aduceau zilnic o cantitate limitată de materiale. De altfel, nu doar Galleron se afla în vacanță, președintele Comitetului care trebuia să supravegheze, de asemenea, lucrările, aflându-se „la secerat".

Un accident petrecut în ziua de 19 iulie, a aceluiași an, când cinci muncitori fuseseră prinși sub pământul prăbușit de la un mal care nu fusese susținut – trei dintre ei murind, iar doi fiind pe moarte – era pus de inginerul Vasile Ștefănescu[94] tot pe seama lipsei de supraveghere a șantierului, vinovat principal fiind văzut Albert Galleron care, plătit de stat cu 30 000 de franci, „se plimba la Paris"[95], dar și inginerul Primăriei, Carol Litarczek, ajutor al lui Galleron, plătit, în această calitate, cu 5.000 de lei pe lună.

În ultima zi a lunii martie din anul 1893, la Craiova era așteptată sosirea arhitectului trimis de către Ministerul Justiției să observe starea în care se afla construcția care începuse să „crape"[96], lucrările desfășurându-se atât de bine încât scara de la intrarea principală căzuse deja. Criticile se îndreptau din nou către cei însărcinați cu supravegherea lucrărilor, Albert Galleron, arhitect „cu reședința în București"[97], Carol Litarczek, inginerul primăriei, Sava Șomănescu și Grigore Târnoveanu, mari proprietari, care „n-au dat niciodată cu piciorul la Palat"[98].

Inaugurarea Palatului de Justiție din Craiova, prezidată în cadrul unei mari ceremonii de către ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Take Ionescu, a avut loc la 2 septembrie 1894, în ciuda problemelor de construcție care rămăseseră nerezolvate chiar și la această dată. În perioada următoare, intendentul palatului va semnala o serie de defecte apărute la clădire. Astfel, la 7 februarie 1895, acesta îi scria prefectului județului că apăruseră crăpături la tavanele de la mai multe încăperi și la unele ziduri, în special la colțuri. După numai o săptămână, semnala căderea unuia dintre ornamente, „în greutate ca de vro trei chilograme"[99], chiar în dreptul

[91] *Adevărul*, 7 iulie 1891, 2.

[92] Nicolae Blaremberg, avocat și om politic.

[93] George Assaky, unul dintre primii chirurgi români.

[94] *Adevărul*, 20 iulie 1891, 1. Inginerul V. Ștefănescu participase și el la licitația privind conducerea lucrărilor de construcție.

[95] *Ibid.*

[96] *Adevărul*, 31 martie 1893, 3.

[97] *Ibid.*

[98] *Ibid.*

[99] SJDAN, *Prefectura Județului Dolj*, Serviciul Administrativ 1871–1895, dos. 146/1895, f. 7.

scării principale. Spre sfârșitul anului, la 30 noiembrie, grinzile de fier de la tavanul Sălii Pașilor Pierduți, care susțineau cupola, începuseră a se curba, provocând fisuri în tavan. Situația devenind tot mai îngrijorătoare, prefectul va solicita ministrului de la Interne să trimită la Craiova pe arhitectul acestui departament, Al. Săvulescu, care va constata următoarele defecte: Tavanul Sălii Pașilor Pierduți se lăsase, curbându-se toate arhitravele cu câțiva centimetri, ceea ce dusese la crăparea tencuielii. Arhitectul ministerului considera că această situație se datora construcției greșite a tavanului, care era atârnat de fermele acoperișului, iar greutatea se repartiza pe respectivele ferme și nu pe pereți, cum se proceda în mod uzual. Săvulescu considera că Societatea de Construcții respectase proiectul și, în consecință, responsabilitatea nu cădea în sarcina antreprizei. O altă problemă constatată era crăparea mozaicurilor dintre antresol și etajul I din cauză că umpluturile de sub ele erau cu pământ și recomanda desfacerea acestora, scoaterea pământului și umplerea cu beton. Al. Săvulescu mai amintea și crăpăturile din tencuieli, mai ales la tocurile unor uși fără importanță și care se puteau remedia. Într-o ședință a Consiliului Județean, din 17 octombrie, prefectul remarca că ministerul trimisese să facă constatările tocmai pe arhitectul care făcuse recepția definitivă a lucrărilor.

Consiliul Județean va delega o comisie care, împreună cu inginerul-șef, trebuia să constate defectele apărute la Palatul de Justiție, „vițiii"[100] ce vor fi apoi dezbătute într-o sesiune extraordinară, la 30 octombrie 1896. Conform raportului acestei comisii, cele șapte grinzi ale fermei tavanului Sălii Pașilor Pierduți erau îmbinate la mijloc, unde erau fixați și popii pe care se rezema acoperișul, spre deosebire de planuri, care prevedeau grinda dintr-o bucată. De asemenea, căpriorii acoperișului, pe lângă faptul că erau din lemnărie neuscată (verde), fuseseră îmbinați fără a se folosi cuie sau scoabe, astfel că, după ce se uscaseră, aceștia se deplasaseră. În consecință consilierii găseau că de aceste defecte se face vinovată Societatea de Construcții, precum și arhitectul Galleron, care nu trebuia să accepte decât material bun. La final, în urma deliberărilor făcute, Consiliul îl va autoriza pe prefectul județului să acționeze în judecată atât Societatea de Construcții, cât și pe Galleron, suma despăgubirilor stabilindu-se la 150.000 de lei. Ministerul de Interne va interveni pe lângă cel al Lucrărilor Publice pentru a delega două persoane[101] care, împreună cu arhitectul Săvulescu, să stabilească dacă defectele constatate la Palatul de Justiție din Craiova se datorau Societății de Construcții. Acțiunea va fi considerată inutilă de către Consiliul Județean deoarece Al. Săvulescu făcuse parte din Comisia de recepție a lucrărilor și va continua demersurile pentru intentarea procesului.

Sentința Tribunalului de Comerț Ilfov, unde se judeca procesul, va fi dată, după o serie de amânări, la 8 mai 1898. Deși Tribunalul admisese acțiunea județului, cuantumul despăgubirilor acordat, de 14 660 de lei, va fi considerat prea

[100] *Ibid.*, f. 26.

[101] *Ibid.*, f. 53. Una dintre aceste persoane era arhitectul atașat pe lângă Consiliul Tehnic Superior, Grigore Cerkez.

mic în raport cu pagubele reclamate, Consiliul Județean punând acest lucru pe raportul arhitectului Al. Săvulescu, care considerase că stricăciunile se datorau unor vicii de plan, raport ce trebuia să fie confidențial, dar care ajunsese în posesia Societății de Construcții. Nemulțumite de decizia Tribunalului, atât Societatea de Construcții, cât și Consiliul județean vor face apel la sentință.

În 1901, procesul nu se rejudecase încă, iar Societatea de Construcții se afla în lichidare, astfel că avocatul statului propunea prefectului județului Dolj să aibă o întrevedere cu lichidatorii societății care se arătaseră dispuși să ajungă la o înțelegere. Neprimind o propunere precisă, Consiliul Județean va hotărî a se continua procesul, care va fi amânat din nou, în luna martie a anului 1902, fără termen. Avocatul va reînnoi propunerea Societății, care era gata să trimită la Craiova un reprezentant pentru tratative. Procesul va continua însă, iar la 4 februarie 1904, Curtea de Apel respingea apelul făcut de Societatea de Construcții, admițând în același timp, apelul Ministerului de Interne și al Prefecturii Dolj și condamna societatea să plătească județului 27 000 de lei.

Palatul de Justiție avea să fie consolidat, în cele din urmă, însă faptul că avea „o rea reputație în ceea ce privește soliditatea construcției sale”[102] o afirma și fizicianul Ștefan Hepites după cutremurul de pământ din 4 aprilie 1904. Potrivit lui Hepites, în urma cutremurului cele mai mari stricăciuni fuseseră raportate la Palatul de Justiție din Craiova, la care apăruseră crăpături în trei ziduri despărțitoare.

Pe lângă lucrările efectuate de către Societatea de Construcții din București, care constau în construcția propriu-zisă a palatului, autoritățile județului vor trebui să mai rezolve o serie de alte aspecte, neprinse în proiectul arhitectului Muntureanu. Astfel, în memoriul justificativ ce însoțea proiectul privitor la lucrările suplimentare ce mai trebuiau realizate la Palatul de Justiție, cu data de 23 decembrie 1893, se prevedeau: împrejmuirea cu grilaj de fier, așezat pe piatră de Câmpulung, a unei părți din terenul aflat în jurul palatului – pentru a se face economii nu se împrejmuia și partea din spatele clădirii, care trebuia transformată în grădină publică –; pavarea curții cu bazalt, doar pe aleile din fața intrărilor, adăugându-se și rigole pentru scurgerea apei; realizarea a două latrine publice – closetele destinate publicului, din interiorul palatului, se desființau pentru a se evita „infecțiunile” – și, deoarece palatul nu fusese prevăzut cu încăperi pentru păstrarea combustibilului (lemn, cărbune), construirea a două magazii de zid, câte una de fiecare parte a edificiului[103]. Pe lângă cele două magazii, care trebuiau să aibă terase deasupra, erau prevăzute scări de acces care făceau legătura între curtea de jos și cea de sus a palatului. La licitația pentru darea în antrepriză a acestor lucrări, organizată la 9 aprilie 1894, se vor prezenta Iohan Goetz, I. Barbovici și B. Auslander. Consiliul Județean va încheia un contract cu ultimii doi, pentru suma de 98 101,61 lei, ulterior Barbovici retrăgându-se și cedând drepturile sale lui Auslander. Conform contractului semnat

[102] Șt. C. Hepites, „Materiale pentru seismografia României. XI. Seismele din 1904”, *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Științifice*, Seria II, 27 (1904–1905): 183.

[103] SJDAN, *Prefectura Județului Dolj*, Serviciul Administrativ 1871–1895, dos. 12/1895, f. 266.

la 16 mai, lucrarea trebuia finalizată până la data de 15 septembrie 1894. În realitate, lucrările vor dura mai mult de patru luni, cât se prevăzuse inițial, la 7 iunie 1895 având loc doar o recepție provizorie a acestora. Între timp, prevederile din caietul de sarcini inițial suferiseră unele modificări, împrejmuirea cu grilaj de fier a palatului făcându-se de jur-împrejur pe o lungime de 450 de metri, iar piatra de Câmpulung fusese înlocuită, la cererea lui Auslander, cu piatră de Săcelu (Gorj).

În grădina din jurul clădirii se vor înființa și două fântâni, atribuite prin licitația din 13 iunie 1894 lui Johan Lamb[104], iar în primăvara anului 1895 va începe amenajarea unei grădini prin plantarea a 48 de castani și 19 brazi. Din cauză că fântânile erau foarte frecventate de oameni, atât ziua, cât și noaptea, acestea rămâneau deseori fără apă, afectând pe cei din serviciul Palatului de Justiție, motiv pentru care intendentul acestei instituții va solicita Prefecturii județului cumpărarea a două lanțuri groase și a două lacăte, cererea fiindu-i aprobată de prefect. Cu timpul, cele două fântâni vor da tot mai puțină apă, iar cea din fața palatului chiar va ceda, intendentul palatului reclamând la 21 decembrie 1898 spargerea tubului acesteia prin care venea apa[105].

O altă lucrare scoasă la concurs de către Consiliul Județean privea instalarea soneriilor și a ceasornicelor din Palatul de Justiție. Conform devizului întocmit de inginerul-șef al județului și avizat de către Consiliul Lucrărilor Publice la 22 iulie 1893, în palat trebuiau instalate orologii electrice în cele trei săli de ședințe, în cabinetul Primului Președinte, al Primului Procuror, la cei trei judecători de Instrucție, la Camera Avocaților, la Grefieri, precum și în cele trei deschideri de la frontoanele dinspre Piață, strada Carol I și strada Știrbei Vodă. Toate acestea erau legate la ceasornicul din Sala Pașilor Pierduți, a cărui înălțime era prevăzută de doi metri, acesta fiind, de altfel, singurul ce necesita a fi întors, o dată la opt zile. Întreținerea consta doar în reînnoirea substanțelor electrochimice, o dată pe an, și costa 18–20 de lei[106]. După mai multe licitații ținute de Consiliul Județean, lucrarea va fi încredințată lui I. Ipcar din Craiova[107], care trebuia să instaleze soneriile și ceasornicele până la 23 iulie 1894. La 25 iulie, termenul va fi prelungit cu două luni, Ipcar invocând o întârziere din partea fabricantului. Ulterior, inginerul-șef va mai întocmi un deviz suplimentar pentru instalarea altor sonerii electrice, dar și a telefoanelor necesare în palat, care va fi trimis prefectului la 12 septembrie, astfel că recepția soneriilor și ceasornicelor electrice avea să se va facă după ce Ipcar va executa și aceste lucrări suplimentare, la 26 ianuarie 1895.

---

[104] *Ibid*., dos. 208/1894, f. 103. Contractul prevedea săparea până la o adâncime de 16 metri, însă, pentru fântâna din fața palatului va trebui să se ajungă la aproape 21 de metri pentru a se da de pânza freatică.

[105] *Ibid.,* dos. 146/1895, f. 236.

[106] *Ibid*., dos. 208/1894, f. 30. Bateriile electrice era compuse din „elemente de Hyperoxid de magnesa".

[107] *Ibid*., f. 61. Printre numele celor interesați de această lucrare se mai aflaseră Louis Esche și Nasta et Graepel, din Craiova, I. Braunstein, din Buzău, J. Szarvasy, T. Manu et Comp., M. Carniol fiul sau Constantin Duncea, toți din București.

Alte lucrări care se vor efectua la Palatul de Justiție, în această perioadă de dare în folosință, vor fi legate de realizarea unor tăblițe inscripționate, licitație câștigată, la 25 iulie 1894, de I. Gluckman din Craiova, pictor de firme, precum și de înființarea unor uși laterale în Sala Pașilor Pierduți și a unor marchize la ușile intrării principale pentru a împiedica formarea curentului în această incintă, lucrare câștigată de către M. Tenenhaus, la 15 septembrie 1895.

O nouă fază a construcției palatului va avea loc la începutul anilor ’30, când se va face o extindere spre nord a edificiului, modificându-se, totodată, și sistemul de încălzire centrală al corpului existent. Proiectul de lege prin care se autoriza Prefectura Dolj să contracteze un împrumut de 10 000 000 de lei, în scopul măririi Palatului de Justiție și a realizării de încălzire prin calorifere, avea să fie votat de către Senat la 6 aprilie 1933 și de Adunarea Deputaților la 11 aprilie[108]. Județul va face un împrumut de 10 000 000 de lei pentru aceste lucrări (8 000 000 de lei pentru extindere și 2 000 000 de lei pentru executarea instalației de calorifere)[109], organizând apoi mai multe licitații pentru alegerea antreprizei[110]. La 28 iulie 1934, lucrările se adjudecau asupra Societății anonime „Edilitatea”, devizul, care se modificase între timp, fiind de 7 000 000 de lei. În afară de Societatea „Edilitatea”, la licitație mai participaseră: Întreprinderile Generale Tehnice (Tiberiu Eremia), Spiru Haret, Emil Prager și Aurel Ioanovici. Proiectul, după care aveau să se execute lucrările, fusese întocmit de arhitectul Horia Creangă[111], în colaborare cu Serviciul Județean de Drumuri Dolj. Horia Creangă proiectase noul corp al palatului în aceeași arhitectură cu a vechii clădiri, atât la fațadă, cât și în plan. Construcția se racorda la cea inițială, formând un singur corp de clădire, excepție făcând partea terminală, care era mai îngustă și mai joasă[112].

Nu știm dacă lucrările de extindere și de modernizare a Palatului de Justiție din Craiova vor începe în acest an deoarece, în 1937, Consiliul Tehnic Superior aproba un proiect de mărire a clădirii, în valoare de 3 400 000 de lei[113], iar în 1939,

[108] *Monitorul Oficial*, 24 mai 1933, 1815.

[109] *Dreptatea,* 14 iulie 1933, 2.

[110] O primă licitație, planificată la 14 august (vezi *Dreptatea,* 14 iulie 1933, 2), avea să fie reluată la 30 septembrie (vezi *Monitorul Oficial*, 14 septembrie 1933, 7023 și *Argus*, 16 septembrie 1933, 4).

[111] Planurile de extindere ale Palatului de Justiție, semnate de către arhitectul Horia Creangă, se găsesc la SJDAN, *Prefectura Județului Dolj*, Serviciul Administrativ 1871–1895, dos. 513/1934. Acest proiect al lui Horia Creangă, necunoscut istoriografiei, a fost semnalat de către arhitectul craiovean Mihai Trif profesorului Nicolae Lascu, informația apărând și în lucrarea publicată de cel din urmă, alături de Ana Maria Zahariade, Anca Iliescu și Florinel Radu, *Horia Creangă. O monografie* (București: Editura Universitară „Ion Mincu”, 2019). În studiile de istorie locală însă, extinderea din anii ’30 a Palatului de Justiție este atribuită arhitectului Iancu Atanasescu. Această afirmație o găsim formulată pentru prima dată la Dinică Ciobotea în articolul „Din istoria clădirii Rectoratului Universității din Craiova”, *Rațiunea*, nr. 138–140 (2007): 15.

[112] Această extensie amintește ca plan, după părerea noastră, de cea similară proiectată de către Ion Socolescu pentru proiectul „Oltenia” al Palatului de Justiție din Craiova.

[113] *Universul,* 6 august 1937, 11. Prefectura județului va contracta un împrumut de 30 de milioane de lei pentru o serie de lucrări, printre care se afla și mărirea Palatului de Justiție, prin zidirea unei aripi noi (*Adevărul,* 23 iulie 1937, 4).

pe cel de terminare a palatului[114], al cărui deviz se ridica la 7 600 000 de lei. Din fotografiile realizate în această perioadă de timp ar reieși că în vara anului1937 lucrările nu începuseră încă, în timp ce în 1941 extinderea clădirii era finalizată (vez Fig. 4 și 5). Pe parcursul anilor 1939–1940, se vor mai ține licitații pentru realizarea lucrărilor de zugrăveală, atât în clădirea veche, cât și în cea nouă[115], pentru încălzirea centrală în aripa de nord-vest[116] și pentru diverse alte lucrări cum ar fi: instalarea din nou a luminii electrice, reparații la acoperiș, în aripa veche și instalații sanitare, în ambele aripi[117]. În 1942, va avea loc o nouă licitație pentru „reparațiuni necesare localului"[118], în valoare de 1 500 000 de lei, lucrări a căror necesitate se va fi datorat, poate, puternicului cutremur din 10 noiembrie 1940.

O a doua extindere, realizată în anii '70 de Institutul de Proiectare Județean Dolj, șef de proiect fiind Petre Falcan, ține de utilitatea din această perioadă a edificiului, și anume aceea de Universitate. Lucrările vor începe în anul 1971, termenul de finalizare fiind stabilit pentru 30 iunie 1973, dată ce va fi, însă, depășită[119]. Clădirea prezenta la momentul începerii extinderii o aripă mediană, mai joasă decât restul construcției, orientată către Calea București și în jurul căreia s-a făcut prelungirea edificiului. Aripile de completare au fost ridicate în jurul „unor curți de lumină"[120], iar corpul mai scund, preexistent, a fost înălțat cu două etaje. În final, s-a obținut o construcție cu toate cele patru fațade de lungimi egale, ce trebuia să „impresioneze din orice direcție, fiind percepută cu egală forță"[121].

IMPORTANȚA EDIFICIULUI ÎN VIAȚA ORAȘULUI

Palatul de Justiție din Craiova amintește prin arhitectura sa neoclasică de palatele similare construite în Franța celui de al Doilea Imperiu, edificii pe care Filip Muntureanu le văzuse în călătoria sa de studiu. Inițial, clădirea avea forma unui paralelipiped dreptunghic, fiind concepută simetric în raport cu un corp central, perpendicular pe fațada principală, corp destinat Sălii pașilor pierduți. Intrarea dinspre Strada Episcopiei, redenumită de acum „Strada Justiției", era marcată de un portic format din patru coloane compozite, cu elemente corintice și ionice, situat la capătul unei scări cu 18 trepte și de un fronton triunghiular pe care era reprezentată Justiția. Leii care flancau intrarea și grifonii de deasupra frontonului, prevăzuți în

[114] *Curentul*, 6 august 1939, 6; *România*, 15 mai 1939, 14; *Universul*, 17 mai 1939, 10.
[115] *Argus*, 8 martie 1939, 4; *Curentul*, 21 iulie 1940, 4.
[116] *Argus*, 10 iuie 1939, 4; *Monitorul Oficial*, 3 iulie 1939, 6422.
[117] *Monitorul Oficial*, 17 iulie 1940, 6423; *România*, 17 mai 1940, 12.
[118] *Universul*, 3 septembrie 1942, 5.
[119] În luna august a anului 1971, Coca Cristache da ca exemplu negativ ritmul lucrărilor de la extinderea Universității, în articolul *Un ritm mai alert construcțiilor universitare* (*Scînteia Tineretului*, 11 august 1971, 4), unde „după primele șase luni, șantierul era încă în organizare". La 30 iunie 1972, se realizase 27,5% din planul anual (*Scînteia Tineretului*, 11 august 1972, 2). În luna august a anului 1973, se intra în etapa finală a lucrărilor (*Munca*, 21 august 1973, 2).
[120] Petre Falcan, „Extinderea Universității", *Arhitectura* 3 (1982): 42.
[121] *Ibid.*

planurile făcute de Muntureanu, nu se vor mai regăsi în forma finală a clădirii, fiind sacrificați în urma economiilor ce trebuiseră a fi făcute (vezi Fig.1).

Edificiul impresiona, în primul rând, prin masivitate, părând, potrivit formulării lui Felix Aderca, un hipopotam de piatră „așezat de pază în mijlocul Orașului”[122]. „O clădire uriașă”[123], îi părea și lui Gebhardt Velburg, în vremea ocupării orașului de către armata germană în Primul Război Mondial[124], care, impresionat de proporțiile Palatului de Justiție dintr-un oraș cu 50 000 de locuitori, a făcut următoarea remarcă: „când te uiți la el, îți zici că în România sunt infractori la tot pasul și pentru avocați acesta este un pământ binecuvântat”[125]. În topografia străzii, palatul devenea principalul reper spațial, substituindu-se ansamblului mănăstiresc al Episcopiei Râmnicului, a cărui importanță scăzuse, de altfel, în ultimul deceniu de existență[126]. Spre deosebire de timpul când metocul Episcopiei reprezenta singurul punct de reper al unei ulițe șerpuitoare și nepavate, Palatul Justiției se evidenția acum pe o stradă în continuă transformare, de-a lungul căreia se mai remarcau și alte construcții importante: Teatrul Theodorini, construit după 1856[127] și refăcut din temelii de către fiica acestuia, celebra soprană Elena Teodorini, în anii 1887–1888, Foișorul de Foc, construit în 1849–1850 pe locul unuia mai vechi, din lemn, menționat în 1831, și Piața Nouă, denumită și „Marșeu”, a cărei hală, construită după modelul celor din Paris, fusese ridicată în anii 1870–1871 de către Alexis Godillot[128].

Apariția unui Palat de Justiție în peisajul străzii îi obliga pe edilii orașului să regândească dezvoltarea urbanistică a zonei. Astfel, una dintre primele decizii luate va fi desființarea pescăriilor din fața clădirii, amenajate prin anii ’70 pe terenul cumpărat de la Iancu Gănescu, al căror aspect nu se mai potrivea cu măreția și importanța palatului de vizavi. Măsura nu se va pune în practică cu ușurință, primarul Boldescu fiind nevoit să amenințe corporația pescarilor cu demolarea prăvăliilor de către pompieri (1 aprilie 1893)[129]. Problema aspectului va rămâne însă și după desființarea acestei piețe de pește deoarece, pe locul rămas neîmprejmuit, care aparținea mai multor proprietari, trecătorii aruncau gunoaie, vecinii își întindeau rufele, iar birjarii care staționau alături îl foloseau pentru nevoile fiziologice, astfel

[122] Felix Aderca, *Domnișoara din Strada Neptun* (București: Editura Minerva, 1982), 39.

[123] Gerhardt Velburg, *În spatele frontului. Marele Război așa cum l-am văzut eu, decembrie 1916 – iunie 1918* (București: Editura Humanitas, 2018), 41.

[124] Palatul Justiției va fi ocupat în anii 1917–1918, aproape în totalitate, de către Statul Major Economic German al Etapei Militare Nr. 269 și, o parte din sălile de ședință ale Tribunalelor, de către Tribunalul German de Război Craiova (Demetrescu, *Istoria Baroului Dolj,* 190).

[125] Velburg, *În spatele frontului,* 41.

[126] În anii ’70 ai secolului al XIX-lea, denumirea de strada Episcopiei se restrânsese la porțiunea cuprinsă între intersecțiile cu strada Buzești și, respectiv, I. C. Brătianu. Primul segment al străzii se va numi după un alt reper al străzii, Foișorul de foc, situație ce va ține până la construirea Palatului de Justiție, când întreaga stradă va fi redenumită după acest nou reper.

[127] La 31 mai 1856, Teodor Theodorini cumpăra de la Constantin Coțofeanu locul pe care va ridica teatrul ce-i va purta numele.

[128] Alexis Godilot, care ridicase în 1870 hala din București și apoi pe cele din Iași și Craiova, era furnizor de materiale și mai ales de furnituri militare.

[129] *Adevărul,* 31 martie 1893, 3.

că terenul devenise un „focar de infecție"[130]. Propunerile pentru utilizarea terenului se vor schimba de la o administrație la alta, inițial dorindu-se a se construi aici un șir de magazine cu colonadă, apoi o piață de flori și o grădină publică (în 1906), în care să se găsească și o fântână arteziană și un monument public[131], ori să fie creată o arteră de legătură din fața palatului până în Calea Târgului. În lipsa unei finalități a proiectelor inițiate de către primărie, Jean H. Efraim va ridica pe o porțiune din acest loc Hotelul Victoria, inaugurat în 1915. Hotelul lui Efraim prelua utilitatea unui alt hotel care se aflase în zonă, numit Galați[132], și care se promova publicului din Craiova, la deschiderea acestuia din 1 noiembrie 1887, prin poziția sa „înlesnicioasă pe cât se poate persoanelor cu deosebite procese la Curți și Tribunal"[133] (instituții ce își aveau sediul, în acea perioadă, în fostul metoc al Episcopiei)[134].

O altă măsură luată de oficialități va fi modificarea tramei stradale în această parte de oraș. Traficul intens care începuse a se desfășura pe strada Justiției, cauzat de mulțimea de oameni care se îndrepta la palat, dar și la piața de alături, dusese la o aglomerare a circulației, mai ales în zona în care strada Buzești dădea în cea a Justiției. Vechiul traseu al străzii Buzești – care reprezenta un segment din primul drum ce ocolea, pe la răsărit, vatra Craiovei, în prima fază de dezvoltare a sa – trebuia modificat, fiind necesară o străpungere perpendiculară pe strada Justiției, deschidere ce se va realiza după o serie de exproprieri făcute de către Primărie, în anul 1914. Tot pentru fluidizarea traficului în zona Palatului de Justiție, se vor mai face încă două străpungeri între străzile Justiției și I. C. Brătianu[135], prima dintre ele, realizată la începutul anilor '20, fiind botezată în spiritul locului, „Dreptății" (această străduță este vizibil în imaginea aeriană prezentată în Fig. 3). Pentru cea de a doua străduță se va expropria terenul lui Dan Staricu, în 1928[136], prelungindu-se astfel bulevardul ce venea dinspre gară și care se oprea în partea dreaptă a palatului. În același an se va face și o rectificare a străzii, demolându-se, cu această ocazie, gardul de împrejmuire din fața edificiului[137].

Prezența celei mai importante piețe a orașului lângă Palatul de Justiție oferea o imagine contrastantă, lumea pitorească a comercianților întinzându-se, uneori, până în fața edificiului, așa cum putem vedea într-o vedere din 1937, în care se observă o mulțime de cămăși albe țărănești înșirate pe gardul alăturat monumentalei scări a intrării principale (vezi Fig. 2). În anul 1967, piața va fi dezafectată, pe locul rămas liber amenajându-se, pentru scurt timp, autogara centrală, pentru ca mai

[130] SJDAN, *Prefectura Județului Dolj*, Serviciul Tehnic 1867–1907, dos. 48/1906, f. 1.

[131] *Ibid*. Monumentul trebuia să se afle pe axa bulevardului spre gară.

[132] În planurile trimise pentru aprobare Primăriei, Hotelul purta chiar numele de „Galați". Serviciul Județean Dolj al Arhivelor Naționale, Fondul *Primăria Craiova*, Serviciul Tehnic 1907–1941, dos. 26/1913.

[133] *Telegraphul*, 29 octombrie 1887, 3.

[134] Hotelul, care va trece în proprietatea lui Ștefan B. Drugă, avea o sală renumită de spectacole și o grădină încăpătoare, rezervată deseori pentru întruniri electorale.

[135] Astăzi, străzile Al. I. Cuza și, respectiv, Olteț.

[136] Em. Tătărescu, *Activitatea desfășurată la Primăria Municipiului Craiova dela 18 iulie 1927 – 6 dec. 1928* (Craiova: Editura Scrisul Românesc, f.a.), 42.

[137] Cu această ocazie se vor monta și cele două lămpi electrice, model Tangerhutte, din fața intrării palatului.

apoi, în 1969, să înceapă construcția Teatrului Național[138]. Cu toate schimbările suferite de strada Al. I. Cuza în evoluția sa, clădirea Palatului de Justiție va rămâne o prezență solitară în peisajul urban al străzii. După cum observa arhitectul Nicolae Puncu, clădirea fostului Palat al Justiției (devenită sediul Universității craiovene) dădea impresia de „singurătate" datorită „discontinuității frontului creat de parcul Teatrului, pe de-o parte, și a spațiului rămas după demolarea construcțiilor din pandantul său, pe de altă parte"[139], atât Teatrul, cât și Universitatea rămânând „entități plastice distincte, nelegate încă una de cealaltă într-o compoziție"[140].

Istoria Palatului de Justiție din Craiova se sfârșește odată cu instaurarea puterii comuniste în România. În procesul de creare a unei lumi noi, populată de „oameni noi", era necesară ștergerea memoriei colective a locurilor și, implicit, a istoriei și identității acestora, dându-se o altă simbolistică fondului urban deja construit. O comparație între anul 1947 și, respectiv, 1962 privind utilitatea acelorași clădiri de pe strada Al. I. Cuza credem că este concludentă în acest sens: Cinematograful „Lux" fusese rebotezat în „Maxim Gorki", Banca Comerțului era ocupată de Comitetul U.T.M. și de Asociația română pentru legăturile de prietenie cu U.R.S.S., în Sala Victoria se amenajase Teatrul de Stat de Păpuși, iar în Palatul Justiției, a cărui friză cu simbolurile Justiției și inscripțiile aferente fusese îndepărtată, se instalase Sfatul Popular Regional Oltenia și Sfatul Popular Raional Craiova. Mai mult va dura, însă, până ce autoritățile vor găsi funcționalitatea potrivită pentru fiecare dintre clădiri. Astfel, după o perioadă în care fostul Palat al Justiției fusese ocupat de către diverse instituții[141], edificiul își găsește o nouă menire prin alegerea acestuia ca sediu al Universității craiovene[142]. Extinsă în anii '70 și suferind și unele modificări de compartimentare pentru a corespunde mai bine utilizării ce i se dăduse, clădirea Universității din Craiova va deveni una dintre imaginile reprezentative ale orașului, o imagine ce se raporta, însă, doar la prezent, nu și la trecut. Din păcate, nici după încheierea hiatusului istoric comunist comunitatea

[138] Teatrul Național din Craiova, operă a arhitectului Alexandru Iotzu, va fi inaugurat la 21 aprilie 1973. Vezi: Ana Maria Hariton, „Teatrul Național «Marin Sorescu» din Craiova", *SpectActor* 3 (septembrie-decembrie 2018): 14–18.

[139] *Arhitectura* 3 (1982): 16.

[140] *Ibid.*

[141] În 1945–1947, palatul fusese ocupat de armata sovietică, instanțele judecătorești fiind mutate în Liceul „Regina Elisabeta"; în 1947, acestea revin în vechiul sediu, până în 1951, când părăsesc din nou clădirea ce va fi ocupată de Institutul de Aparate și Mașini Electrice, transferat de la Iași, care va rămâne în Craiova până în 1958. În acest an, instanțele judecătorești sunt transferate încă o dată în Palatul Justiției, unde „n-a apucat bine să se instaleze, când acest palat a fost ocupat de Sfaturile Populare, Regional, al Raionului Craiova și al Orașului Craiova, precum și de Institutul de Proiectări Regional, rămânând totuși aripa Palatului dinspre Bdul Republicii în folosința Rectoratului Regional". Vezi: Mihail Puțureanu, „Istoria Colegiului de avocați al regiunii Oltenia", în *Istoria Baroului Dolj în documente (1911–1957)*, ediție îngrijită de dr. Șerban Pătrașcu (Craiova: Univers Juridic, 2015), 80.

[142] O lege pentru înființarea unei Universități la Craiova fusese dată încă din 1947, dar aceasta nu funcționase inițial decât prin Facultatea de Agronomie, celelalte facultăți preconizate neputând a fi organizate. În 1965, Comitetul Central al P.C.R. și, respectiv, Consiliul de Miniștri al R.S.R., în urma directivelor trasate la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist, vor hotărî înființarea Universității din Craiova, care va începe să funcționeze în 1966/1967.

locală nu va încerca prea mult să-și recupereze moștenirea istorică, cele câteva încercări de marcare a trecutului, prin amplasarea unor plăcuțe comemorative – presărate cu informații incorecte, de altfel[143] –, nereușind să introducă în mentalul colectiv semnificația inițială a clădirii Universității ori a altor clădiri din patrimoniul cultural al orașului.

Fig. 1. Palatul de Justiție într-o carte poștală circulată în anul 1901. Reprezentarea grafică a palatului nu se potrivește întocmai cu imaginea edificiului așa cum o cunoaștem din cărțile poștale realizate după fotografii ale vremii. Se observă prezența leilor care flanchează scara intrării principale, iar deasupra frontonului, o statuie ce reprezintă Justiția, precum și doi grifoni, decorațiuni menționate în proiectul întocmit de către arhitectul Filip Muntureanu, dar nerealizate în momentul construcției. Prin urmare, credem că această carte poștală reproduce imaginea Palatului de Justiție după unul dintre planurile realizate de Filip Muntureanu.

[143] Cele două plăci comemorative de la baza scării intrării principale a clădirii Universității conțin mai multe erori. Astfel, „mănăstirea Sfântul Nicolae – Gănescu" nu a fost demolată în 1884 (cum se afirmă în prima dintre aceste plăci), Palatul de Justiție nu a fost proiectat de către Ion Socolescu, iar prima extindere a cădirii nu i se datorează lui Iancu Atanasescu și nu datează din 1930. Puțin probabilă ni se pare și afirmația conform căreia extinderea realizată „între cele două războaie mondiale" (considerată a fi diferită de extinderea din 1930) a rămas până în 1972 „sub forma unui schelet masiv de beton armat", precum și cea referitoare la ocuparea palatului de către armata germană între 1941 și august 1944. De asemenea, planul Palatului de Justiție care face referiri la datele de construcție și a celor două extinderi, prezentată pe cea de-a doua placă, popularizează aceleași erori menționate și în articol: anii de construcție: 1894–1912, prima extindere: 1931–1933, a doua extindere: 1972–1975.

Fig. 2. Ilustrată din Craiova cu Palatul Justiției realizată în anul 1937
(datarea o facem după alte fotografii realizate cu același prilej de către atelierul FotoFilm Cluj).

Fig. 3. Vedere din avion a zonei din jurul Palatului de Justiție
(fotografia realizată în jurul anului 1927).

Fig. 4. Palatul de Justiție văzut din Piața Nouă (Marșeu) în anul 1937 (carte poștală editată de către atelierul FotoFilm Cluj). În acest an extinderea Palatului de Justiție încă nu începuse.

Fig. 5. Negustori în Piața Nouă. Instantaneul îi aparține unui militar german și datează, cel mai probabil, din 1941, an în care trupele germane aliate staționau în Craiova. În fundal se observă Palatul de Justiție a cărui extindere, proiectată de arhitectul Horia Creangă, era finalizată la această dată.